

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Програма підготовки та підвищення рівня
кваліфікації помічників Верховного Суду

6 жовтня 2023 року

Окрема думка – право чи обов'язок судді

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Пов'язані поняття:

1. Незалежність суду
2. Неупередженість (безсторонність) суду
3. Авторитет правосуддя
4. Таємниця нарадчої кімнати
5. Прозорість (транспарентність) перед суспільством
6. Етика (корпоративна етика) судді
7. Право на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції)
8. Принцип рівності
9. Суддівський розсуд
10. Збіжна думка
11. Суддівська правотворчість
12. Довіра до суду

ІНОЗЕМНІ ТЕРМІНИ

1. Dissenting opinion (dissent; separate opinion) – окрема думка
2. Votum separatum (лат.) – окрема думка
3. Majority opinion – думка більшості
4. Concurring opinion (concurrence) – збіжна думка

Практичні запитання

1. Який строк виготовлення окремої думки?
2. Які вимоги та обмеження до тексту окремої думки?
3. Хто готує текст судового рішення, якщо суддя-доповідач має окрему думку?
4. Чи може окрема думка бути оприлюднена раніше судового рішення?
5. Чи може бути окрема думка на процесуальну ухвалу (не рішення суду, яким закінчено розгляд справи)?
6. Чи може бути окрема думка на мотивувальну частину судового рішення (підготовлена після оголошення резолютивної частини)?
7. Чи може бути кількість окремих думок більшою половиною складу колегії суддів?
8. Чи може бути намір висловити окрему думку судді підставою самовідводу або заміна складу колегії?
9. Чи може суддя відмовитися від окремої думки?
10. Чи може більшість суддів відреагувати на окрему думку?

Конституція України

ст. 126

Незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України.

Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється.

ст. 129.

Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права.

Закон України «Про Конституційний Суд України»

Стаття 93. Окрема думка Судді

1. Суддя, який підписав рішення, висновок, ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або про закриття конституційного провадження, може викласти окрему думку в строки, встановлені Регламентом.
2. Суддя викладає окрему думку в письмовій формі, що додається до відповідного акта Суду та без зволікання оприлюднюється на офіційному веб-сайті Суду.

РЕГЛАМЕНТ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

(постанова від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018)

§ 73.3.

Текст окремої думки Судді розміщується після тексту акта Суду за результатами конституційного провадження.

§ 74.

1. Суддя, який підписав рішення, висновок, ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або про закриття конституційного провадження у справі, може викласти у письмовій формі свою окрему думку не пізніше дванадцятого робочого дня з дня ухвалення рішення, надання висновку, постановлення ухвали.

2. Суддя викладає окрему думку в письмовій формі. Окрема думка Судді додається до відповідного акта Суду та без зволікання оприлюднюється на Веб-сайті.

§ 75.1

Акт Суду за результатами конституційного провадження разом з окремою думкою Судді (за наявності) публікуються у "Віснику Конституційного Суду України" та інших офіційних друкованих виданнях України.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття 45

1. Рішення у справі, а також ухвали про прийнятність або неприйнятність заяв мають бути вмотивовані.
2. Якщо рішення у справі повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.

Стаття 49

1. Консультативні висновки Суду мають бути вмотивовані.
2. Якщо консультативний висновок повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.

РЕГЛАМЕНТ СУДУ (Страсбург, 01.11.2003)

Правило 74

1. Судове рішення, згідно зі статтями 42 і 44 Конвенції, має містити, зокрема, зазначення кількості суддів, що складають більшість.
2. Будь-який суддя, що брав участь у розгляді справи, має право додати до рішення або свою окрему думку, що збігається чи розходиться з рішенням, або просто констатацію своєї незгоди.

Правило 88

1. Консультативні висновки затверджуються більшістю голосів Пленуму Суду. У висновках має бути зазначено кількість суддів, що складають більшість.
2. Будь-який суддя, якщо він цього бажає, може додати до висновку Суду або свою окрему думку, що збігається чи розходиться з консультативним висновком, або просто констатацію своєї незгоди.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

Ст. 99.1

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України має право, зокрема, висловлювати письмово окрему думку щодо рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Ст. 101.6

За наявності окремої думки члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України вона викладається у письмовій формі і додається до справи, про що головуєчий повідомляє на засіданні.

Ст. 101.9

У разі наявності окремої думки двох або більше членів палати Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, які брали участь у розгляді питання та ухваленні рішення відповідною палатою, Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України має право винести таке питання на розгляд Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, на якому у порядку, встановленому регламентом, ухвалюється остаточне рішення по суті питання.

Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (рішення від 13.10.2016 № 81/зп-16)

1.3. Комісія виконує функції та здійснює повноваження у пленарному складі з таких питань, зокрема, ухвалення остаточного рішення по суті питання у випадку винесення на розгляд Головою Комісії у разі наявності окремої думки двох або більше членів палати Комісії, які брали участь у розгляді питання та ухваленні рішення відповідною палатою;

4.13.8. За наявності окремої думки члена Комісії вона викладається у письмовій формі, про що головуєчий повідомляє на засіданні. Окрема думка додається до справи не пізніше семи днів з дня прийняття рішення. Зміст окремої думки виголошенню на засіданні не підлягає.

У разі наявності окремої думки двох або більше членів палати Комісії, які брали участь у розгляді питання та ухваленні рішення відповідною палатою, Голова Комісії має право винести таке питання на розгляд Комісії, на якому у порядку, встановленому цим Регламентом, ухвалюється остаточне рішення по суті питання.

Закону України «Про вищу раду правосуддя»

Стаття 20.1

Член Вищої ради правосуддя має право, зокрема вносити пропозиції щодо проектів рішень Вищої ради правосуддя, брати участь в ухваленні рішень, у визначених цим Законом випадках висловлювати письмово окрему думку щодо рішень Вищої ради правосуддя чи органів Вищої ради правосуддя, до складу яких він входить.

Стаття 34.7

За наявності окремої думки члена Вищої ради правосуддя щодо рішення, ухваленого у дисциплінарній справі, або рішення за скаргою на рішення Дисциплінарної палати щодо дисциплінарної відповідальності судді або відповідного органу щодо дисциплінарної відповідальності прокурора, така окрема думка викладається у письмовій формі і додається до матеріалів справи, про що головуєчий повідомляє на засіданні. Зміст окремої думки оголошенню на засіданні не підлягає. Окрема думка оприлюднюється разом із повним текстом рішення.

Ухвала Вищої ради правосудді від 12.05.2021 № 2484/0/18-21

Слід зазначити, що окрема думка судді не має обов'язкового значення, а отже не породжує юридичних наслідків.

Суддя не може переслідуватися через наявність у нього належним чином оформленої окремої думки до рішення суду, а окрема думка не може визнаватися такою, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя.

Отже наявність окремої думки судді не є тією підставою, з якою закон пов'язує можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Кодекс суддівської етики (затверджено 22.02.2013 на XI черговому з'їзді суддів України)

ст. 2

Суддя має уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя, та бути **незалежним від своїх колег у процесі прийняття рішень**.

Він не має прав використовувати своє посадове становище в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб та не повинен дозволяти цього іншим.

Коментар до Кодексу суддівської етики (затверджено рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1)

Позитивним прикладом демонстрації суддею усвідомлення власної відповідальності та незалежності від колег у процесі ухвалення рішення є справа судді апеляційного адміністративного суду, яка при перегляді в апеляційному порядку рішення окружного адміністративного суду про обмеження права на мирні протести не підтримала свої колег по колегії в оцінці його як законного та обґрунтованого і **виклала свою окрему думку**.

Згодом ця справа стала предметом оцінки Тимчасовою спеціальною комісією з перевірки суддів загальних судів у світлі положень закону «Про відновлення довіри до судової влади».

Принципова позиція судді у додержанні вимог закону і відстоюванні верховенства права була врахована і скарга про притягнення її до відповідальності разом з колегами стосовно неї була відхилена.

Кодекс адміністративного судочинства України

ст. 34.1

Усі питання, що виникають під час колегіального розгляду адміністративної справи, вирішуються більшістю голосів суддів.

ст. 34.1

При прийнятті рішення з кожного питання жоден із суддів не має права утримуватися від голосування та підписання судового рішення. Головуючий у судовому засіданні голосує останнім.

ст. 34.3

Суддя, не згодний із судовим рішенням за наслідками розгляду адміністративної справи, може письмово викласти свою окрему думку.

Про наявність окремої думки повідомляються особи, які беруть участь у справі, без оголошення її змісту в судовому засіданні.

Окрема думка приєднується до справи і є відкритою для ознайомлення.

Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень (затверджений Рішенням Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 № 1200/0/15-18)

п.п. 15 п. 1 розділу I

Окрема думка судді – це сформований суддею письмовий документ, який є формою визначення власної позиції судді в разі незгоди з прийнятим (наданим) рішенням (висновком) або викладенням обставин, що доповнюють мотивувальну частину рішення (висновку).

Окрема думка відображає правову позицію судді у конкретній справі, яка розглядалась судом, та спрямована на заперечення, уточнення або обґрунтування висновків у рішенні суду

п. 1 розділу III

Електронний примірник судового рішення або окремої думки судді оприлюднюється шляхом надсилання до Реєстру у день його виготовлення засобами АСДС.

Строк викладення та оприлюднення окремої ухвали (підходи)

КАС України не містить приписів щодо конкретного строку викладення та оприлюднення окремої думки.

За відсутності нормативного визначення строку викладення окремої думки можливо користуватися за аналогією категорією «розумний строк», визначений у пункті 11 частини першої статті 4 КАС стосовно строку розгляду адміністративних справ.

Відповідно до частини четвертої статті 241 КАС України перегляд судових рішень в касаційному порядку закінчується прийняттям постанови.

Справа після закінчення касаційного розгляду у п'ятнадцятиденний строк повертається до суду першої інстанції, який її розглядав, якщо інше не зазначено у судовому рішенні суду касаційної інстанції (статті 360 КАС України).

Тривалість такого «розумного строку» для викладення окремої думки, яка має бути приєднана до матеріалів справи, можна пов'язати з виконанням вимоги про повернення справи до суду першої інстанції, тобто без невиправданих зволікань з урахуванням приписів статті 360 КАС України.

Зміст окремої думки (підходи)

Окрема думка судді є одним із засобів реалізації принципів незалежності суддів, їхнього вільного волевиявлення та рівноправ'я, повного та всебічного розгляду справи.

Окрема думка є висловленням власної позиції судді, який не погодився з думкою більшості, є похідною від правової позиції, яка покладена в основу рішення суду і жодним чином не змінює та не впливає на набуття чинності судовим рішенням.

Тому, на думку робочої групи, окрема думка не може бути ревізією судового рішення, а за своїм змістом повинна містити виклад правової позиції судді, не згодним із судовим рішенням, яка була висловлена ним в нарадчій кімнаті.

Повідомлення про наявність окремої думки (підходи)

Виходячи зі змісту частини третьої статті 34 КАС України особи, які беруть участь у справі, повідомляються про наявність окремої думки, без оголошення її змісту в судовому засіданні.

При цьому, КАС України не містить приписів, якими регулюється порядок повідомлення осіб, які беруть участь у справі про наявність окремої думки.

Тому, у резолютивній частині тексту повного судового рішення після порядку його оскарження варто вказувати про те, що до цього судового рішення висловлено окрему думку.

Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів (ССЈЕ - КРЄС) до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень

У деяких країнах судді можуть висловити збіжну або окрему думку.

У цих випадках окрема думка має бути опублікована разом із думкою більшості.

Таким чином судді висловлюють свою повну або часткову незгоду з рішенням, прийнятим більшістю суддів, які винесли рішення, і причини своєї незгоди, або стверджують, що рішення, винесене судом, може або повинно базуватися на підставах, відмінних від прийнятих.

Це може сприяти покращенню змісту рішення та може допомогти як у розумінні рішення, так і в еволюції права.

Окремі думки мають бути належним чином обґрунтовані, відображаючи виважену оцінку суддею фактів і права.

Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія)
«Думки, звіти та дослідження Венеціанської комісії про конституційне правосуддя»
(оновлено) від 7 грудня 2022 року № CDL-PI(2022)050
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2022\)050-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2022)050-e)

7.9.

Окремі думки

«Отже, окремі думки не послаблюють Конституційний Суд, а мають численні переваги.

Вони уможливають публічне, особливо наукове, обговорення рішень, посилюють незалежність суддів та забезпечують їхню ефективну участь у перегляді справи.

Намір публікувати окремі думки раніше допустимий.

Також дозволяється публікувати окрему думку після винесення основного судового рішення.

Проте, найдоцільніше публікувати окрему думку та основне судове рішення разом, оскільки вони все ж таки становлять одне ціле».

CDL-AD(2009)042 Латвія - Висновок щодо проекту Змін до Закону про Конституційний Суд,
пункти 20-21

Окрема думка суддів Конституційного Суду України Городовенка В.В., Касмініна О.В., Юровської Г.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі № 12-р/2020 від 22.10.2020

Право суддів Суду на спільне (колегіальне) викладення окремої думки щодо актів Суду

Упродовж усього часу функціонування Суду його судді не практикували колегіального викладення окремих думок щодо актів Суду, тому є потреба у поясненні такого явища.

У правничій спільноті поширене різне ставлення до інституту окремої думки судді; вирізняють як позитивні, так і негативні якості цього інституту. Вважають, що, з одного боку, окрема думка судді може підірвати авторитет судового рішення та довіру до суду, з іншого - сприяти підтримці суддівської незалежності і демократизації суду.

Утім, очевидно, що применшувати або й зовсім знецінювати роль інституту окремої думки судді у демократичній державі не варто, оскільки йдеться насамперед про внутрішню незалежність судді.

Венеційська Комісія у пункті 34 Доповіді „Щодо окремих думок у конституційних судах“ зазначила, що у більшості країн законодавчі положення або правила, що стосуються окремих думок, містяться у звичайних законах про організацію та функціонування конституційного або верховного суду; у деяких країнах законодавчі положення або норми, що стосуються окремих думок, містяться в конституції або органічному законі про конституційний суд (Грузія, Королівство Іспанія, Республіка Перу, Республіка Чилі); в інших випадках законодавчі положення або правила встановлюються виключно самим судом (Республіка Боснія і Герцеґовина, Федеративна Республіка Бразилія, Республіка Болгарія, Республіка Хорватія, Косово „колишня Югославська Республіка Македонія“, Республіка Сербія) або у тому числі судом (Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Казахстан, Республіка Литва, Республіка Перу, Республіка Словенія, Республіка Туреччина).

Як показує практика суддів ЄСПЛ стосовно написання окремих думок, ці думки можуть мати формат, який не закладений у приписах названих міжнародних актів, і позначатися не лише як „співпадаюча“ чи „неспівпадаюча“ окрема думка судді, а й як „частково співпадаюча, частково неспівпадаюча“ і „частково неспівпадаюча“ окрема думка судді, а також „окрема думка судді, до якої приєднався суддя“, „спільна співпадаюча думка суддів“, „спільна неспівпадаюча окрема думка суддів“. Тобто спосіб викладення окремої думки обирають самі судді, які вирішили її висловити.

Колегіальне викладення суддями окремої думки, навіть якщо це прямо не встановлено на законодавчому рівні чи правилами суду, відповідає природі окремої думки судді, яка є продуктом внутрішніх незалежних переконань кожного судді, його творчих доктринальних пошуків, що не має занадто обтяжуватися формальними реквізитами до змісту такої думки.

Каріна ПЕТРАШ. Судді КЦС потерпають через нові касаційні фільтри, а також окремі думки колег <https://zib.com.ua/ua/146848.html>

Дмитро Луспенник: «Я висловлював позицію не ухвалювати окрему думку з дріб'язкових питань або тих, де практика є стабільною. Якщо 20 суддів мають одну позицію, а лише один – іншу та не може її пояснити, то чия це проблема?»

Таку принциповість він пояснює, наприклад, тим, що судді, які в минулому були адвокатами чи науковцями й у своїх дисертаціях системно відстоювали певну позицію, зустрівшись із протилежною в рішенні суду, завжди будуть протестувати. А тому й писатимуть окрему думку, щоб не виглядати непослідовними в очах колишніх колег. Водночас суддя погоджується, що існують випадки, коли окрема думка конче необхідна, насамперед для розвитку права, але все-таки не в такій кількості.

Та не всі в КЦС погоджуються з тим, що окремі думки спричинені самопіаром. Урешті-решт робота у ВС є колективною, і судді поважають позиції колег, навіть якщо не погоджуються з певними правовими моментами.

Та й історія вчить, що спільноти, де рішення приймаються одностайно, рухаються або до культу особи, або до застою. Тому краще, коли є ті, хто готовий відкрито сказати: «А я проти!»

ЄСПЛ MANOLE v. the Republic of Moldova (№ 26360/19)

У цій справі Суд визнав звільнення судді за розголошення відомостей щодо її окремої думки до оприлюднення повного тексту рішення таким, що не відповідає Конвенції

Покарання у вигляді звільнення з посади судді з підстави розголошення нею ЗМІ обґрунтування своєї окремої думки до оприлюднення повного тексту рішення є надміру суворим та непропорційним покаранням у світлі вимог ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У цій справі заявниця, перебуваючи на посаді судді суду апеляційної інстанції, розглянула резонансну справу у складі колегії з трьох суддів.

Резолютивна частина рішення, яка вказувала на наявність окремої думки заявниці, була зачитана на відкритому засіданні, а інформація із цього приводу була опублікована на вебсайті Міністерства юстиції.

Перед публікацією повного тексту рішення апеляційного суду із заявницею зв'язалася журналістка, якій суддя коротко пояснила мотиви своєї окремої думки, про що того самого дня було опубліковано статтю.

Згодом дисциплінарний органу встановивши, що поведінка заявниці порушує Закон про статус суддів, звернув до Президента Республіки Молдова з проханням звільнити заявницю від обов'язків судді, яке він задовольнив у липні 2017 року.

Під час перевірки пропорційності оскаржуваного втручання Європейський суд з прав людини встановив, що воно було передбачено законом і переслідувало принаймні одну із цілей, визнаних законними Конвенцією, а **саме підтримання авторитету й неупередженості судової влади.**

Щодо того, чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві, ЄСПЛ зазначив, що на той час заявниця з огляду на займану посаду судді, в принципі, мала обов'язок щодо розсудливості (зокрема, висловлювань) і що судові органи повинні проявляти максимальну обачність стосовно справ, які вони розглядають, щоб зберегти свій **імідж неупереджених суддів**, навіть якщо їх провокують.

Хоча ЄСПЛ вважав, що ця справа стосувалася **питання суспільного інтересу**, щодо якого зацікавленість ЗМІ в поширенні інформації значно зменшилася з плином часу, і що заявниця висловила доволі коротко, він все ж визнав відповідними причини, наведені національними судами для застосування санкції за таку поведінку.

Стосовно накладеного покарання ЄСПЛ зауважив, що звільнення заявниці було єдиним покаранням, яке відповідно до чинного на час подій законодавства могло бути застосоване до неї. Це було дуже суворе покарання, яке обірвало її кар'єру після 18 років успішної роботи.

ЄСПЛ визнав вагомим у цій справі той факт, що коли Верховний Суд розглядав скаргу заявниці, до законодавства, яке стало основою для накладення на неї санкцій, було внесено зміни таким чином, що порушення заборони на розголошення інформації суддями більше не каралися на цій правовій підставі.

ЄСПЛ дійшов висновку, що не можна вважати, що національні органи влади застосували відповідні стандарти, які впливають із прецедентної практики ЄСПЛ щодо ст. 10 Конвенції, і що в будь-якому разі санкція, застосована до заявниці, була необхідною в демократичному суспільстві.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 січня 2021 року у справі № 800/162/14 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96406949>

У березні 2014 року ОСОБА_1 подала до Вищого адміністративного суду України як суду першої інстанції позов до Верховної Ради України, у якому просила визнати незаконною (протиправною) і скасувати Постанову ВРУ від 24 лютого 2014 року № 775-VII «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги судді» у частині дострокового припинення повноважень та звільнення її з посади судді Конституційного Суду України (далі - КСУ) за порушення присяги та поновити її на цій посаді з 24 лютого 2014 року.

Стверджувала, що ВРУ як орган законодавчої влади втрутилася в діяльність судової влади, порушила конституційний принцип поділу влади, звільнила суддю КСУ за порушення присяги за відсутності підстав та без дотримання встановленої Конституцією та законами України процедури. Рада перебрала на себе функції контролю та нагляду за рішеннями судів України, попри те що парламент не наділений конституційними повноваженнями на здійснення цих функцій. Конституція України наділяла ВРУ повноваженнями виключно на призначення на посади та звільнення з посад третини складу КСУ, але не визначала Раду або народних депутатів як органи чи суб`єкти, повноважні вирішувати дисциплінарне провадження стосовно суддів КСУ, здійснювати правосуддя стосовно суддів КСУ та рішень цього Суду, оцінювати дії суддів як злочинні та пред`являти обвинувачення у вчиненні злочинів тощо. Вважає, що такого роду дії Ради є порушенням міжнародних стандартів незалежності суддів та міжнародно-правових актів, які стосуються статусу суддів, гарантій забезпечення їх незалежності та заборони чинити незаконний тиск на суддів під час ухвалення ними рішення і притягувати їх до відповідальності за правову позицію, висловлену ними у справі.

Згідно із частиною третьою параграфа 6 Регламенту КСУ в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, рішення, висновки КСУ вважаються прийнятими, якщо за них проголосувало не менше десяти суддів КСУ.

Згідно з параграфом 56 Регламенту КСУ у вказаній редакції суддя КСУ, який підписав рішення, висновок КСУ, має право, незалежно від того, голосував він «за» чи «проти» прийняття рішення або надання висновку, викласти у письмовій формі свою окрему думку у справі у семиденний строк від дня голосування.

За змістом наведеного слідує, що рішення КСУ № 20-рп/2010, № 2-рп/2013 та № 3-рп/2012 не були б прийняті, якби за ці рішення не проголосували б щонайменше десять суддів КСУ. Крім того, у прийнятті Рішення № 20-рп/2010 брав участь увесь склад КСУ, і стосовно цього рішення були висловлені дві окремі думки.

Зважаючи на вказане у парламенту не було підстав вважати, що позивачка з Рішенням № 20-рп/2010 не погоджувалася. З огляду на аргументи, які вона висловила під час розгляду справи, немає підстави вважати інакше і у Великій Палаті.

Той факт, що у справі № 1-11/2012, у якій КСУ прийняв Рішення № 3-рп/2012, позивачка висловила окрему думку, не змінює її ролі в ухваленні Рішення № 20-рп/2010, котре, як було вказано вище, забезпечило зміну конституційного ладу та створило загрози для демократичних цінностей і безпеки держави. Відсутність згадки про позивачку у преамбулі до Постанови № 775-VII не може свідчити про незаконність останньої.

Використані джерела:

1. Берназюк Ян. Незалежність судової гілки влади та історичні атрибути судочинства: між консервативністю та інноваційністю (17.05.2023) <https://constitutionalist.com.ua/nezalezhnist-sudovoi-hilky-vlady-ta-istorychni-atrybuty-sudochynstva-mizh-konservatyvnistiu-ta-innovatsijnistiu/>
2. Михайлов Тимур. Неусвідомлена групова поведінка: чому українські судді не люблять окремих думок https://zib.com.ua/ua/print/148046-neusvidomlena_grupova_povedinka_chomu_ukrainski_suddi_ne_lyu.html
3. Кібенко Олена. Чи потрібні відкриті судові засідання та нарадча кімната в суді касаційної інстанції? <https://sud.ua/ru/news/blog/151824-chi-potribni-vidkriti-sudovi-zasidannya-ta-naradcha-kimnata-v-sudi-kasatsiynoyi-instantsiyi>
4. Кібенко Олена. Окрема думка судді Верховного Суду – диверсія чи героїчний вчинок? <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshе/okrema-dumka-suddi-verhovnogo-sudu--diversiya-chi-geroyichniy-vchinok.html>
5. Химчук Андрій, Насрідінов Ренат. Справи, які розділили Велику Палату (січень 2021) <https://dejure.foundation/grand-chamber?fbclid=IwAR1u1v2yecOz-AMzmL4bF-noUR8NgLeFG5sNicvhbTVHqBPvtZo7ONRCEj0>
6. Сподарик Марта. Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: до питання про її роль та значення https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Dopovid-_Spodaryk.pdf

Верховний
Суд

Дякую за увагу!